

MUKA, SMRT I USKRSNUĆE KRISTOVO U GLAZBI

Petar Zdravko Blajić

Misterij Kristove muke, smrti i uskrsnuća, kao i božićni misterij, ako ne i mnogo više, kroz sva stoljeća kršćanstva inspirirao je umjetnike svih vrsta; glazbenike možda ipak najviše. Iz bogate umjetničke baštine koja je izrasla i nadahnula se događajima na Kalvariji i činjenicom praznog groba u uskršno jutro izdvojimo barem neka poznatija imena i samo neka njihova djela iz svjetske glazbene baštine, jer spomenuti sve autore i sva njihova djela te ih kategorizirati po umjetničkoj vrijednosti bio bi gotovo nemoguć posao.

Svu tu glazbu mogli bismo podijeliti na tri skupine: liturgijska glazba, oratoriji i kantate te instrumentalna glazba. Većina tih djela naslovljeno je latinskim jezikom, što je i razumljivo jer su im literarna podloga liturgijski tekstovi iz liturgije uglavnom svetog trodnevlja, a liturgija se je do Koncila služila latinskim jezikom, izuzevši naše krajeve sa staroslavenskom tradicijom.

Liturgijska glazba

Kako u crkvenoj liturgijskoj glazbi i prema najnovijim crkvenim dokumentima gregorijanskom koralu pripada najčasnije mjesto i kako je to pjevanje rođeno u Crkvi i za liturgiju, to je razumljivo da ima mnogo prekrasnih gregorijanskih melodija koje su se pjevale i još se uvijek pjevaju u liturgiji paschalnog misterija bilo u latinskom originalu ili prijevodu. Evo nekih najpoznatijih i rekao bih najljepših. Počnimo s Cvjetnicom *Hosanna Filio David* (Hosana Sinu Davidovu) i *Pueri Hebraeorum* (Židovska djeca), iz Velikog četvrtka *Christus factus est* (Krist je za nas postao poslušan) i popularni *Ubi caritas et amor* (Gdje je ljubav i prijateljstvo), iz Velikog petka himan *Vexilla Regis prodeunt* (Barjaci kreću Kraljevi) i *Muka po Ivanu*, a iz liturgije uskrsnog bdijenja *Exultet jam angelica* (Nek usklikne sva vojska nebeska) te uskrsna sekvenca *Victimae paschali laudes* (Svetoj žrtvi uskrsnici). Iz liturgije časoslova zar se smiju preskočiti *In monte Oliveti* (Na Maslinskom brdu), *Tristis est anima mea* (Žalosna je duša moja) pa *Lamentacije* (Plač Jeremije proroka) i psalam *Miserere* (Smiluj mi se, Bože)...

Pri koncu prvog tisućljeća nastaju mnoge sekvence — kasnije još i više. Do naših dana u liturgiji ih je ostalo samo nekoliko. Spomenimo iz tematike koja nas zanima *Stabat Mater dolorosa* (Stala plaćuć tužna Mati). Ne možemo mi-moići kratku ali liepu marijansku uskrsnu antifonu *Regina caeli laetare*...

*Najranija polifonija ostavila nam je na temu Kristove muke i smrti svojih skladbi, a i glazbenici iz škole oko Notre Dame. Polifoni repertoar na liturgijske tekstove iz Velikog tjedna počeo se lje povećavati u XIV. i XV. st. osobito po skladateljima nizozemske škole. Renesansa je zlatno doba polifonog pjevanja. Tko da nabroji sve Palestrinine skladbe s tematikom muke i uskrsnuća Kristova, a i svih ostalih skladatelja (Lassus, Galus *Ecce quomodo moritur* Gle kako umire pravednik). Tu su rimska, mletačka, španjolska i njemačka škola. U Njemačkoj su se s Reformom pojavile čitave zbirke koralna monodijskih i polifonijskih s temama muke i uskrsnuća u narodnom jeziku. Istovremeno su se u Italiji, osobito za vrijeme Križnog puta i pasionskih igara, pjevali brojni koralni nepoznatih autora.*

U XVII. st. nastavili su mnogi skladatelji s obogaćivanjem polikoralnog liturgijskog repertoara: Orazio Benevoli i maestri rimskih kapela (zborova); u Veneciji djeluju Monteverdi i Allegri s poznatim *Miserere* (Smiluj mi se), pa Legrenzi i Caldara u bazilici sv. Marka, a u Parizu Lully i Charpentier. Iz XVIII. st. spomenimo Scarlatija, Lottija, Martinija... i skladatelje napuljske škole. Iz doba romantike navedimo barem Brucknera i Brahmsa. Stigavši u naše stoljeće trebali bismo navesti tolike predstavnike raznih glazbenih škola. Upozorimo barem na neke Talijane: Perosi, Refice, Bartolucci, Ravello, Rizzi, Vitadini, Donino, Pizzetti, Petrassi, Bettinelli i Ghedin. Ne smije-

mo izostaviti Poulenca koji nije Talijan. Nakon koncilске liturgijske reforme umnožile su se skladbe brojnih skladatelja svih naroda.

Oratoriji i kantate

Teme Muke i Uskrsnuća nadahnule su unutar i izvan crkve liturgijske drame i crkvena skazanja. Već od konca VIII. i početka IX. st. imamo primitivna skazanja akvilejske crkve: *Planctus Mariae* (Marijin plač), *Visitatio sepulcri* (Pohod grobu) ... Istovremeno su se u Francuskoj razvili brojni *Mystères de la passion* (Misteriji muke). U XIII. st. cvjetale su u Umbriji raznovrsne monodične *Laude*; nešto kasnije iz franjevačkih lauda u XVI. st. razvile su se polifonijske rimske laude, a iz ovih oratoriji.

XVII. st. je vrijeme oratorija G. Carissima koji nam, nažalost, nije ostavio nijedan oratorij novozavjetne tematike. Prvenstvo Italije na tom području preneseno je u Njemačku osobito po skladbama Heinricha Schütza, koji će među prvima početi skladati *Passio* (Muku) prema evanđeoskim tekstovima; tu su još posebno *Sedam Kristovih riječi* i njegov uskrsni oratorij.

Talijanska oratorijska produkcija posebno je obilata u XVIII. st. s djelima Scarlattija, Pergolesija (autora poznatog *Stabat Mater*), Martinija, Jommellija, Vivaldija, Cherubinija. U Njemačkoj su Bach, Händel, Haydn i Mozart stvorili remek djela oratorijske glazbe i kantata na temu Muke i Uskrsnuća. Spomenimo barem Bachovu *Muku po Mateju*, Händleva *Mesiju* s poznatim *Aleluja*, Haydnov *Sedam Kristovih riječi na križu*, Mozartovu korizmenu kantatu ...

XIX. st. je predstavljeno s Beethovenovim oratorijem *Krist na Maslinskoj gori*, Lisztovim *Christus*, Wagnerovom *Apostolskom večerom* (možemo ovdje uvrstiti i operu *Parsifal*), Gounodovim *Otkupljenjem*, Tomadinijevim *Uskrsnućem Kristovim*, Schubertovom, Verdijevom, Rossinijevom i Dvoržakovom *Stabat Mater*. U našem stoljeću spomenimo Perosijeve brojne oratorije i *Stabat Mater*. Te su skladbe nastale početkom stoljeća; sugestivnošću glazbene obrade sačuvala su svoju vrijednost i draž uz sve primjedbe da su odviše teatralne. Spominjemo ovdje uz Reficeovu *Stabat Mater* i Bartoluccijevih *Sedam riječi*, Malipierovu *Muku*, Petrassijeve *Kristove molitve*, Ghedinijevo *Čitanje Jeremije proroka i Misu Velikog petka*, Liviabelinih *Sedam Kristovih riječi*, Renzijevu kantatu *Vexilla Regis* (Barjaci kreću Kraljevi), *Trecateovu Maslinsku uru*, Testijevu i Mortarijevu *Stabat Mater*. Szimanovsky je također skladao svoju *Stabat Mater*, Martin oratorij *Golgota*, Strawinski *Lamentacije Jeremije proroka*, a Penderecki *Muku i smrt Gospodina našega Isusa Krista* ...

Instrumentalna glazba

I instrumentalna glazba, iako u znatno manjoj mjeri nego vokalna, nadahnjivala se je temama muke, smrti i uskrsnuća Kristova. Spominjemo Vivaldijevu simfoniju *Na svetom grobu*, uvertiru Rimski-Korsakova *Veliki ruski Uskrs* s temama iz istočne liturgije, treći stavak iz Respighijeve simfonijske poeme *Feste Romane* na temu napjeva *Krist je uskrsnuo*, orkestralnu suitu Alberica Vitalinija *Sedam Kristovih riječi* ...

Među orguljskim skladbama spomenimo koralne preludije Scheidta, Buxtehudea, Pachelbela, Bacha, Regera, instrumentalni oratorij na *O filii et filiae* od Daudriedua, *Alleluja-final* od Bossija, *Plač Marijâ koje idu na grob Oresta Ravanella*, zatim skladbe Litaizea, Duprèa, Messiaena ...

Zaista je malo skladatelja koji u svom opusu nemaju i skladbe religiozne inspiracije i tematike; ako su ti skladatelji i kršćani, onda ćemo kod njih sigurno naći skladbi nadahnutih velikim otkupiteljskim temama Kristove muke, smrti i uskrsnuća. Ovo vrijedi za skladitelje općenito kao i za naše hrvatske na čija ćemo se djela, inspirirana pashalnim misterijem, jednom drugom zgodom osvrnuti.